

A veszprémi székesegyház üvegablakai a XX. században (1907–2008)

VARGA TIBOR LÁSZLÓ

Az Esterházy Imre püspök által építtetett XVIII. századi barokk veszprémi székesegyház üvegablakairól: az ábrázolásokról, a képekről és ezek művészeti értékéről fennmaradt ábrázolás vagy írásos forrás híján nincs ismeretünk. Analógiák alapján annyi tudható, hogy a kor és a művészeti irányzat – azaz a barokk – a tiszta üvegablakon át beáramló fényben fürdő oltárok, freskók-szekkók, stukkók, képek bemutatására helyezte a hangsúlyt. Az alábbiakban a Veszprémi Főegyház-megyei Levéltárban fennmaradt, a székesegyház üvegablakaira vonatkozó iratok és tervek alapján kíséreljük meg a díszítés történetének rekonstruálását.

I. Waltherr Gida üvegablakai (1909–1910)

A székesegyház XX. század eleji átépítését véghez vivő Hornig Károly veszprémi püspök a neoromán-neogót elemeket magában foglaló új székesegyházba már színes ablaküvegeket helyezettett. A főpásztor tervezőként és kivitelezőként Waltherr Gidát (Gedeont) bízta meg, aki 1907 februárjában adta be árajánlatát a püspök által a tervezéssel megbízott Aigner Sándor építésznek. Azon év március havában a kötlevelet meg is kötötte a püspökség és a tervező-kivitelező üvegfestő. A szerződéskötés és a kivitelezési munkák megkezdési ideje között azonban változott a művészeti koncepció. 1907-ben 32 m² (négy darab) „*gazdag architektorikus és figurális festésű ablakok a templom szentélyébe*” állt az eredeti tervben. A figurális ábrázolások tematikájáról nincs tudomásunk. A tényleges kivitelezéskor azonban már csak 9,13 m² (egy darab) „*festett templom ablak a szentélyben Szt. Mihály képével, góth stílusú gazdag architekturás kiképzésben*” és három darab „*gothikus szőnyegablak*” szerepelt a számlán és lett végül beépítve. A koncepcióváltás mögött Hornig püspök szándéka feltételezhető, aki több alkalommal is beleszólt a székesegyház kivitelezési munkáiba. A beküldött részszámlák és a végszámla alapján a festett ablaküvegek elkészítését, Waltherr Gedeon munkájának folyamatát, valamint a behelyezések menetét is követni lehet. Az (1) első ütemben, az 1909. év végére az üvegművész elkészítette a „*góth stílusú szőnyegmozaik gazdag ornamentális festés égetve a főhajó ablakaiba*” jelzésű üvegeket kb. 55 m² méretben, ahogy az árajánlatban is szerepelt. Ugyancsak ebben az ütemben megalkotta az

„egyszínű góth üvegmosaik színes szegéllyel cathedral üvegből” jelzésű ablakoknak mintegy felét, kb. 15 m² nagyságban. A (2) második ütemben a szentély ablakai készültek el 1910 tavaszára: a Szent Mihály-üvegablak kb. 9 m² nagyságban, illetve a másik három, korábban tervezett figurális szentélyablak helyett a három darab „gothikus szőnyegablak az előbbi mellett ugyan a szentélyben gazdag kivitelben” kb. 24 m² nagyságban. Az év következő részében, de még a székesegyház felszentelése előtt elkészült, és be is építették az „egyszínű góth üvegmosaik színes szegéllyel cathedral üvegből” ablakok második felét kb. 15 m² nagyságban.

A számlák alapján hely és darabszám szerint a következő ablakok készültek el:

I. „gazdag architektorikus és figurális festésű ablakok”

„1 darab festett templom ablak a szentélyben Szent Mihály képével góth stílusú gazdag architektúrára kiképzésben”

II. „góth stílusú szőnyegmozaik gazdag ornamentális festés égetve a főhajó ablakaiba”

„3 darab góthikus szőnyegablak az előbbi mellett ugyan a szentélyben gazdag kivitelben

12 darab szőnyeg ablak román, 8 hajóban, 4 oratóriumban

8 darab felső ablak, 4 darab oratórium kör ablak

1 darab kórus ablak, kör alak

8 darab e körül

8 darab czvikli”

III. „egyszínű góth üvegmosaik színes szegéllyel cathedral üvegből”

„4 darab lépcső mozaik ablak

2 darab lépcső mozaik ablak

2 darab lépcső mozaik ablak

4 darab ugyanott mozaik

4 torony ablak mozaik

4 torony ablak mozaik

6 torony ablak mozaik

2 darab padláson

4 darab alsó templom ablak

1 darab közép (oltár mögött) a 3-as ablak a főhajóban

2 darab oldalt (oltár mögött) a 3-as ablak a főhajóban

2 sekrestye ablak

1 elmarat ablak

2 sekrestye felsővilágító

3 sekrestye felsővilágító”¹

¹ VFL I.4.d.1. 14. doboz 3 köteg 5. csomó.

A számlák érdekessége, hogy a „4 darab oratórium kör ablak” a részszámlában szerepel, azonban a végszámlában nem. Elkészültüket azonban biztosra vehetjük, ugyanis a székesegyházban azon kevés Waltherr Gida-féle üvegablak közé tartoztak, amelyek máig megmaradtak. Így Waltherr Gidának a végelszámolásánál 187 korona 92 fillérrel kevesebbet fizettek ki.²

Összességében az ablakok minőségéből és elhelyezkedéséből világos és egyértelmű tervezői és megrendelői koncepció állapítható meg. A legnemesebb üvegablak a szentélyben volt, egy darab készült belőle, központi helyen helyezkedett el, és a mellette lévő ablakok ezt a Szent Mihály-ablakot emelték ki. A gótikus szőnyegmozaik-ablakok gazdag ornamentális díszítésben a hosszházban helyezkedtek el, annak tekintélyét növelve, azonban a szentély jelentőségét nem elnyomva, hanem odairányítva a figyelmet. A templom többi, kisebb jelentőségű részébe, „egyszínű góth üvegmosaik színes szegéllyel cathedral üvegből” megjegyzésű ablakok kerültek. Az ablakok eddig vázolt három díszítési osztálya ennek ellenére egységes egészet alkotott a Hornig püspök által szorgalmazott átalakításban.

Az elkövetkező két és fél évtizedben a székesegyház ablakait érintő változás nem történt egészen 1944. június 30-ig, amikor a második világháború során a szövetséges hatalmak Veszprém városát bombázták. Ekkor a Szent Mihály „főoltár képpel együtt még 15 ablak (festett) törött be”.³ A bombázás által kárt szenvedett a szentélyben a Szent Mihály figurális ablak és 4 darab oldalablak. A hajóban megsérült az egyik oldalkápolna ablaka, a hajó északi felső ablakai közül 8 darab, az alsó ablakok közül pedig 2 darab. A kriptá ablakai is károsodtak.⁴ A déli hajó ablakait később a sérült színes ablakok darabjaiból állították össze.⁵

Mindszenty József veszprémi püspök (1944–1945) a bombatámadás után azonnal régi díszében akarta az ablakokat rendbe hozatni. Palka József üvegfestőtől ekkor árajánlatot kért és kapott, amelyből így közvetve az ablakokat ért sérülésekről is értesülünk. Egyúttal a Központi Egyházművészeti Hivatal és a székesegyház fenntartásában részt vállaló veszprémi székeskáptalan véleményét is kikérte a főpásztor. A hivataltól Molnár Ernő igazgató tette meg az állásfoglalást az ablakok ügyében, azonban ez az irat nem maradt fenn levéltárunkban. A székeskáptalan válasza azonban igen: Simon György nagyprépost a káptalan nevében kérte a főpásztort, hogy a háború ideje alatt az ablakokat egy-

² VFL I.4.d.1. 14. doboz 3 köteg 5. csomó.

³ VFL I.1.44.a. 2200-1/1970.

⁴ VFL I.1.44.a. 4244/1944.

⁵ VFL I.1.44.a. 2200-4/1954.

szerű katedrálüveggel pótolják, mert további bombázások várhatók. Egyben azt is megjegyezte, hogy „ne a mostani leányos jellegű Szent Mihály Arkangyalt ábrázoló üvegfestmény hozassék rendbe, hanem új festmény készíttessék Szent Mihály Arkangyal méltó, férfias képével”.⁶ (A Waltherr Gida-féle üveglablak megítélése a székeskáptalan részéről tehát ekképpen változott két és fél évtized után. Hornig püspök ideje alatt a kanonokok ilyen megjegyzést nem tettek, Mindszenty főpásztor-nál pedig az első adandó alkalommal jelezték véleményüket.) Az üveglablakok művészi pótlásának igénye a háború után bekövetkező társadalmi, politikai és gazdasági változások miatt még fél évtizedig nem került napirendre.

II. Árkayné Sztehlo Lily (1950–1957)

1. A Szent Mihály-oltárkép, 1950

A fentebb említett komplex változások a székesegyház állapotára vonatkozóan végzetesnek bizonyultak. Eddig a bazilikát a püspökség $\frac{2}{3}$, a székeskáptalan $\frac{1}{3}$ részben tartotta fenn. Az államosítások során az egyházi célvagyont, amely gazdasági alapot szolgáltatott „a püspökség és a káptalan által fenntartott hitéleti, oktatási és kulturális intézmények működtetéséhez”,⁷ az állam kártalanítás nélkül kisajátította, így a székesegyház működési és restaurálási költségei az eddigi fenntartók anyagi forrásai híján a plébániára hárultak. Az egyházközség a székesegyházat egyedül próbálta fenntartani, de anyagi lehetőségei korlátozottak voltak, azonban 1950-ben Badalik Bertalan püspök (1949–1965) jóváhagyásával az új Szent Mihály-üveglablakot el tudta készíttetni, holott tudta: „a püspöki székesegyházban a plébánia csak vendég”.⁸

Kis György székesegyházi plébános 1950 júniusában – Badalik Bertalan püspök támogatásával, jóváhagyásával, illetve a Központi Egyházművészeti Hivatal részéről Molnár Ernő beleegyezésével – két szerződést kötött az új Szent Mihály-üveglablak megrendelésére és kifizetésére. Egyet Árkayné Sztehlo Lilyvel, aki a kartonokat tervezte, a másikat a „Koppné és Kovács” céggel, ami az üveglablakot kivitelezte (kikötve, hogy a figurális mező finomabb minőségű antik üvegből készüljön). Az üveglablak elkészültét augusztus végére tervezték. A munka a vállalt határidőre nem fejeződött be, csak 1950. október 10-én érkezett Veszprémbe az üveglablak, amit néhány nappal később, október 13–14-én

⁶ VFL I.1.44.a. 4244/1944.

⁷ HORVÁTH 2016. 90. o.

⁸ VFL I.1.44.a. 2200-3/1954. Kis György prépost-kanonok, esperes-plébános levele az Egyházmegyei Hatóságnak.

szereztek be a főoltár mögé. Veszprémbe a vaskeretet Selyem Béla készítette el, az állványozást, kőfaragást és a beszerelést Stumpf János végezte. A plébános legnagyobb meglepődésére az ablak tervezése, kivitelezése és beszerelése rendkívül gördülékenyen ment végbe, az ablak mindenki tetszését elnyerte. A jobb és a bal oldalon lévő, ideiglenesen pótoltt ablakokra az egyenletesebb fényeloszlás érdekében sárga függönyt szereltek fel. Az oltárképet a plébánia rendelte meg Badalik püspök jóváhagyásával, és az anyagi fedezetet is a plébánia fedezte a perselypénzből, az egyházmegyei papok és a hívek adományaiból, valamint egyéb megtakarításokból, továbbá az Egyházmegyei Hatóságtól kapott segélyből. Az egyházközség további új ablakok készítését nem tervezte.⁹

2. A Szent Mihály-oltárkép melletti (szentélybeli) üvegablakok, 1954–1955

1954 márciusában Kis György plébános a jobb hőszigetelés megvalósítása érdekében a székesegyház északi ablakaira egy újabb védőüveget tervezett berakadni, amire Badalik püspök engedélyét kérte. Jelezte, hogy jobb volna az északi fehér ablakokat a Waltherr Gida-féle ablakok mintájára pótolni, azonban erre az egyházközségnek nincs fedezete. Ekkor kezdődött meg az a folyamat, amelynek eredményeképpen a székesegyház ablakai megújultak.

Egy hónappal később, 1954 áprilisában Badalik püspök levélben jelezte Molnár Ernőnek, a Központi Egyházművészeti Hivatal igazgatójának, hogy a veszprémi székesegyház üvegablakaival kapcsolatban két terve van. Az első a szentélyben lévő üvegablakok ornamentális mintára történő cseréje volt. A második terve a hajó északi és déli oldalán lévő üvegablakok egységessé tételére vonatkozott.¹⁰ Az első elképzelés 1954 és 1955 között valósult meg. A Szent

*Szent Mihály-üvegablak, 1950
(Fotó: VFL, 2021.)*

⁹ VFL I.1.44.a. 439-12/1950., 439-13/1950., 2200-2/1950.; VSzMFp Historia Domus 366., 368. o.

¹⁰ VFL I.1.44.a. 2200-4/1954.

Mihály-üvegablakkal kapcsolatos pozitív tapasztalatok okán ismét Árkayné Sztéhlo Lilyt bízták meg a tervezéssel, Molnár Ernőt a budapesti munkák összehangolásával, valamint Németh Ferenc üvegfestőt a kivitelezéssel. Badalik püspök 1954 áprilisában megfogalmazott terve azonban csak augusztusban kezdett formát öltetni, amely csúszás egyrészt a püspök rosszállását váltotta ki, másrészt előrevetítette az egész ügymenet nehézségét. Kezdetben nincs nyoma annak a kíváncsornak, hogy az ornamentális ablakok milyen témát ábrázoljanak. Talán Molnár Ernő vetette fel először, hogy az egyik szentélyablak tematikája a szőlőtőke, a másiké a rózsafa legyen, ami a főpásztor tetszését is elnyerte.¹¹ Ezután kezdte el tervezni Árkayné az ablakokat. A Szent Mihály-főablak mellé bal oldalra került a Jézus Krisztus-ablak az IHS és XP rövidítésekkel, a szőlőtőke fonadékába foglalt kehellyel, szenvedéstörténeti szimbólumokkal, töviskoszorúval, szegekkel és kalapáccsal, valamint a kereszttel, ami a keresztre feszítést és a feltámadást szimbolizálja. Jobb oldalra került a Szűz Mária-ablak, amelyben egy rózsafa ágai közé foglalta bele a tervező a lorettói litánia könyörgéseit. Badalik püspök a tervek megtekintése után meghatározta, hogy az ábrázolásokban mindenképpen meg kell jeleníteni a „*Mennybe felvett királyné, Rózsafüzér királynéja, és a Béke királynéja*” szimbólumokat is. Az ábrázolásokhoz ötletet adott, azonban a megvalósítást a művésznőre bízta.¹² A végleges ikonográfiai program hosszas és kölcsönös egyeztetés nyomán alakult ki, ennek levelezésbe foglalt, illetve elkészült tervváltozatok, vázlatok során való alakulásának dokumentumai csak részben találhatók meg a gyűjteményünkben. A szentély negyedik ablaka a (déli) leckeoldalon nem kapott színes ablakokat, hanem átlátszó fehér maradt. Ugyanakkor készült el a Szent Mihály-ablak feletti két kisebb ablak, melyek a Napba-öltözött Asszonyt és a Holdsarlós Madonnát szimbolizálják a Jelenések könyve 12. fejezetének első verse szerint. Míg a Waltherr Gida-féle ablak a Bibliában és az egyház – patrisztikus, skolasztikus – hagyományaiban megjelenő összes Szent Mihály jelentésrétegét hordozta, addig az új, kiegészített Szent Mihály-ablak csak kifejezetten a Jelenések könyve 12. fejezetének első versétől a tizenkettedik verséig jeleníti meg az arkangyalhoz köthető bibliai jelentéstartalmakat.¹³

¹¹ VFL I.1.44.a. 2200-8/1954.

¹² VFL I.1.44.a. 2200-10/1954.

¹³ 1. Az égen nagy jel tűnt fel: egy asszony; öltözte a Nap, lába alatt a Hold, fején tizenkét csillagból korona. 2. Áldott állapotban volt, gyötrelmében és szülési fájdalmában kiáltott. 3. Most egy másik jel tűnt fel az égen: egy nagy vörös sárkány, hét feje volt és tíz szarva, s mindegyik fején korona. 4. Farkával lesöpörte az ég csillagainak egyharmadát, és a földre szórta. Ekkor a sárkány odaállt a szülő asszony elé, hogy mihelyt megszülné, elnyelje gyermekét. 5. Fiút szült, fiúgyermeket, aki majd vaspálcával kormányozza mind

Ennek a bibliai szakasznak a képi megjelenítése lett a székesegyház főablaka. A tervezés és a kivitelezés nehezen haladt, így a korábbi megvalósulási tervek szerinti szeptember 29-i, majd karácsonyi megáldási céldátumok utóbb 1955. január 30-ra változtak, amikor a tényleges megáldás valóban megtörténhetett.¹⁴

3. A Szent Mihály székesegyház főhajójának üvegablakai, 1955–1957

A szentélybeli ablakok elkészülte után igen gyorsan, 1955 májusában Badalik püspök megfogalmazta a templomhajóban lévő ablakok művészeti programját. Az ábrázolandó szenteket és helyüket tudatosan határozta meg. Az (északi) evangéliumi oldalra – ahol Waltherr Gida ablakai megsemmisültek – került a Szűz Mária-oltárhoz Szent József, a hajóba Szent István, egy ornamentális ablak és Boldog Gizella ábrázolása. A (déli) leckeoldalra – ahol a kiegészített Waltherr Gida-ablakok voltak – a Szent Imre-oltárhoz a herceg nevelője, Szent Gellért (a kivitelezés során Badalik püspök arcképével ábrázolva), Árpád-házi Szent Margit, egy ornamentális ablak és Boldog Ilona mint Szent Margit nevelőjének ábrázolása. Ekkorra már Badalik püspök jóváhagyta a kórusba kerülő Szentlélek-ablak és a körablakok tervét (a négy evangélista szimbólummal való ábrázolását és négy angyal képét).¹⁵

Az ornamentális ablakok tematikájának meghatározására 1955 októberében kerülhetett sor. Ekkor arról döntöttek, hogy Szent István és Boldog Gizella közé egy idealizált veszprémi székesegyházkép kerüljön egy női koronával és „*Magyar királynék koronázó temploma*” felirattal, Boldog Ilona és Árpád-házi Szent Margit között pedig a veszprémi Szent Katalin domonkos apácakolostor ábrája szerepeljen, rajta két felirat: „1246 Veszprém 1252” és „*A nemzet áldozati báránynak bölcsője*”.¹⁶ A tematika kidolgozásában Gutheil Jenő is részt vehetett.¹⁷ A kon-

a nemzeteket. Gyermekeit elragadták Istenhez és az ő trónjához. 6. Az asszony a pusztába menekült, ahol az Isten helyet készített számára, hogy ott éljen ezerkétszázhatvan napig. **Mihály legyőzi a sárkányt.** 7. Ezután nagy harc támadt a mennyben. Mihály és angyalai megtámadták a sárkányt. A sárkány és angyalai védekeztek, 8. De nem tudtak ellenállni, s nem maradt számukra hely a mennyben. 9. Levetették a nagy sárkányt, az ősi kígyót, aki maga az ördög, a sátán, aki tévútra vezeti az egész világot. A földre vetették, s vele együtt letaszították angyalait is. 10. Ekkor harsány hangot hallottam az égből: „Eljött Istenünk üdvössége, ereje és országa, és az ő Fölkentjének uralma, mert letaszították testvéreink vádlóját, aki éjjel-nappal vádolta őket Istenünk színe előtt. 11. De legyőzték a Bárány vérével és tanúságuk szavával, s nem kímélték életüket mindhalálig. 12. Ezért örüljete, egek, és ti, akik benne laktok! Jaj a földnek és a tengernek, mert oda szállt le az ördög nagy haragjában. Tudja, hogy kevés ideje van hátra.” (Jel 12, 1–12.)

¹⁴ VFL I.1.44.a. 2200-1/1955.

¹⁵ VFL I.1.44.a. 2200-2/1955.

¹⁶ VFL I.1.44.a. 2200-5/1955.

¹⁷ VFL I.1.44.a. 2200-2/1955.

Ornamentális ablak, 1957
(Fotó: VFL, 2021.)

cepcióban, a szimbólumok használatában és az ábrázolásokban kisebb alakítások még történtek,¹⁸ azonban lényegi változás már nem. A hajóba kerülő színes, figurális és ornamentális képek kimondottan Veszprémhez kötődő szenteket és helyeket ábrázolnak, kisebb-nagyobb ténybeli tévedésekkel.¹⁹ 1956 első negyedévére készülhettek el és lettek véglegesek a tervek, mert Badalik püspök január 26-án még észrevételeket tett azokkal kapcsolatban, holott a különböző üvegfestőktől már elkezdték bekérni az árajánlatokat.²⁰ Kis György székesegyházi plébános 1956. január 13-án a budapesti Üvegesek Kisipari Termelő Szövetkezetétől megrendelte a hat festett üveglakot, a nagy homlokzati körablakot és a nyolc kisebb körablakot. Az ablakok közül a Szent József-, a Boldog Ilona-, az Árpád-házi Szent Margit-, a Szent István-, a Boldog Gizella- és a Szent Gellért-üveglakokat május 22-e és 26-a között helyezték be. 1956. június 7-én,²¹

¹⁸ Kisebbsé változtatásra példa, hogy a Szent József-ablakban a gyermek Jézust is ábrázolták.

¹⁹ Eddig még nem került elő forrás arra vonatkozóan, hogy a veszprémi székesegyházban valaha királyné koronázás volt. A hangsúly itt a veszprémi püspök királyné koronázási jogán van, amivel vagy tudott élni, vagy nem. (A királyné koronázás kérdéséhez lásd: Pálffy Géza: A magyar királyné koronázása a mohácsi csatát követő évszázadokban. *Veszprémi Szemle*, 2015/4. 3–25. o.) Boldog Ilona továbbá nem lehetett Árpád-házi Szent Margit nevelője (domonkos kötődése mellett ez volt a másik ok, hogy őt ábrázolták), ugyanis a Margit halála után felvett jegyzőkönyvek nem említik nevét, és valószínűleg még a tatárjárás (1241) előtt halhatott meg. Az üveglakok ábrázolása így a hagyományt jeleníti meg, nem a tényeket. A Margit-romokat ábrázoló üveglakon a sávozott címerábrázolás helyesen négy vörös és négy ezüst sávot tartalmazna, nem öt vörös és négy ezüst sávot (amelyet egyébként a nyilaskeresztesek használtak; itt ok-okozati összefüggést nem, jóhiszemű tévedést esetleg feltételezni). Érdekes azonban, hogy Szent István király fején a Szent Korona keresztjét ferdén ábrázolják, amire Badalik püspök is felhívta a figyelmet.

²⁰ VFL I.1.44.a. 2200-1/1956.

²¹ VFL I.1.44.a. 2200-2/1956.

rekollekció napján áldotta meg a főpásztor az ablakokat, hiszen azok az egyházmegye papságának hozzájárulásából készültek.²²

Kis György plébános a két ornamentális üvegablakot ekkor még nem rendelte meg. Erre, illetve a munka kivitelezésére valószínűleg később került sor, mert kifizetésükre a cég csak 1957 tavaszán küldte el a számlát.²³ Az 1956-os forradalom és szabadságharc alatt november 4-én a veszprémi székesegyház déli homlokzata belövést kapott, a templomtérben felrobbanó harcocsilövedék a Szent István-ablakot megsemmisítette, és a szentély színes üvegablakai is komoly károkat szenvedtek. A székesegyházat 1956 novemberében összesen hét belövés érte.²⁴ A megsemmisült üvegablakot és a javítandó üvegablakrészeket az 1957-es év folyamán pótolták.²⁵

Árkayné Sztéhlo Lily ablakterveit három különböző üvegfestő műhelyben és négy különböző időpontban készítették el – feltehetően a szűken csordogáló anyagi források rendelkezésre állásához igazítva –, aminek eredményeképp az ablakok minősége és színvilága is eltérő lett.²⁶

III. Perlaki József üvegablakai (2008)

A Perlaki József által tervezett és készített üvegablakdarabok a szentély negyedik ablakába kerültek a (déli) leckeoldadra, mert azt 1944 óta nem pótolták. Az általa készített üvegablakdarabok 2008-ban kerültek a szentélybe, és négy képet tartalmaznak: Irgalmas Jézust, Rózsafüzér Királynőjét, Isten Szolgája Mind-

²² VFL I.1.2. vol. 27. 1956/III. 7.

²³ VFL I.1.44.a. 2200-2/1957. vö. VFL I.1.47.a. 1957. II. M-Zs. kötet, Veszprém.

²⁴ VFL I.1.47.a. 52. Veszprém. „Igen sok kárt tett a városban lévő épületekben és templomokban a nov. 4-iki ostrom. A székesegyház 7 belövést kapott rohamágyútól. A Szent István festett üveg ablak teljesen megsemmisült, a déli kaput átlőtte egy tűzérségi lövedék, tönkrement. Az északi szentélyablakot 6–7 helyen kilyukasztották kisebb kaliberű lövedékek. A tető is megsérült. A sérülések helyreállítása folyamatban van az állam költségén.”

²⁵ VFL I.1.47.a. 1957. II. M-Zs. kötet, Veszprém. „Az 1957. év márciusában elkészült és felszereltetett a székesegyház két mellékoltára mögötti festett üvegablak: Gizella királyné, a veszprémi székesegyház alapítója és a veszprémi püspök, mint a királyné koronázója: ez a két gondolat van megörökítve. Egyben a főhajó 8 magas kisebb ablaka kapott színes belső üveget s így az is dupla lett. Ez 27.000 Ft-ba került, nagyrészt a püspökség fizette. – A múlt évi jelentésben említett háborús rombolásokat is 1957-ben az állam helyre hozatta: a tető, Szent István festett üvegablaka, műmárvány oszlop sérülései, a falakban és a falfestményekben esett hibák, a padok sérülései, a padozat sérült márvány kockáinak kicserélése, az átlőtt déli kapu sérült kőfaragó munkáinak kijavítása, a kapu kicserélése, a szentély festett ablakának reparálása s az orgona kitisztítása összesen 55.500 Ft. költséggel.”

²⁶ VFL I.1.44.a. 2200-10/1954.

szenty Józsefet és Boldog Batthyány-Strattmann Lászlót. Időben ugyan ennek a képnek elkészülte és elhelyezése áll legközelebb hozzánk, de valójában erről a képről maradt fenn a legkevesebb levéltári dokumentum. Mindenesetre ezzel az új ablakkompozícióval egy újabb Rózsafüzér Királynője ábrázolás került a székesegyházba az 1954-es Árkayné-féle ábrázolás mellé, amely, mint láttuk, Badalik püspök kifejezett kérésére történt. Arra vonatkozóan, hogy a többi ábrázolási téma milyen okból került oda, jelenleg nem rendelkezünk információval.

Az üvegablak négy képi ábrázolása közül három megfelel az egyházi előírásoknak, egy azonban nem. Az Egyházi Törvénykönyv 1187. kánonja kimondja, hogy „[ny]ilvános kultusszal Istennek csakis azokat a szolgáit szabad tisztelni, akiket az egyházi hatóság a szentek vagy a boldogok jegyzékébe felvett”. Az üvegablakokra és elhelyezkedésükre vonatkozóan ez az előírás azt jelenti, hogy Isten Szolgája

*Perlaki József üvegablakai, 2008
(Fotó: VFL, 2021.)*

Mindszenty József (2019-től Tiszteletreméltó) bíboros arcképét a kánonjog előírásai szerint liturgikus térben nem volna szabad elhelyezni, és aureolával-glóriával sem volna szabad ábrázolni a kanonizációs eljárás befejezéséig.²⁷ Jelen esetben a volt veszprémi püspök a székesegyház liturgikus terében ugyanolyan glóriával-aureolával van ábrázolva, mint a már kanonizált Boldog Batthyány-Strattmann László, amely ábrázolás így többszörösen sérti az Egyházi Törvénykönyv előírásait. Nemcsak a törvénykönyv, hanem a kanonizációs eljárások szabályainak sem felel meg az üvegablak elhelyezése és ábrázolása,²⁸ melyeket az illetékes hatóságoknak orvosolniuk kell a jog- és szabálykövető magatartás érdekében. Az üvegablak jelenlegi helyéről való eltávolítása után ugyan liturgikus térben nem, azonban bármely múzeumban kiállítható, azzal a megkötéssel, hogy a kép nem az egyház tanítását mutatja, hanem a művészi sza-

²⁷ KUMINETZ 2012. 118–119., 192–193. o.

²⁸ Sanctorum Mater kezdetű intsrukció. 117. art. Elérhető: <https://mindszentalapitvany.hu/eloirasok-teljes-leiras> (A letöltés időpontja: 2023. május 12.)

badságot fejezi ki. Például ilyen szöveggel: „Mindszenty József veszprémi püspök ábrázolásánál a dicsfény a művészi szabadságot jeleníti meg, nem a katolikus egyház állásfoglalását.” (Tiszteletreméltó Mindszenty József bíboros kanonizálása után is jelezni kell, mert az „Isten szolgája” felirat az üvegablakon egyértelműen mutatja, hogy nincs sem a boldogok, sem a szentek jegyzékébe felvéve.) Ily feltételek teljesülése esetén a kánonjog előírása és a művészi szabadság érvényesülése is szabad teret kap.

**

Összefoglalva azokat az írásos információkat, melyek a veszprémi székesegyház 2022-ben meginduló felújítása előtti üvegablakairól ismertek, az egyházmegye főtemplomában három üvegművész: Waltherr Gida, Árkayné Sztéhlo Lily és Perlaki József munkái voltak láthatók. Az ablakok négy különböző koncepcióval és öt jól elkülöníthető kivitelezési periódusban készültek és voltak láthatók egy időben. Ezek mellett megmaradtak még a székesegyházban az 1944-ben ideiglenesen beszerelt fehér ablaküvegek és az elmúlt háromnegyed évszázad során bekerült mindenféle pót- és ideiglenes ablakok. Ezek pontos elkülönítését, datálását szakrestaurátor tudja elvégezni, így a későbbiekben újabb eredmények várhatók ennek okán, illetve a más gyűjteményekben esetlegesen fennmaradt források alapján.

FELHASZNÁLT FORRÁSOK ÉS IRODALOM:

VFL = Veszprémi Főegyházmegyei Levéltár, Veszprém

I.1.2. = Veszprémi püspöki levéltár, Egyházmegyei Hatóság iratai, Litterae circulares

I.1.44.a. = Veszprémi püspöki levéltár, Egyházmegyei Hatóság iratai, Acta dioecisana

I.1.47.a. = Veszprémi püspöki levéltár. Legújabb kori plébániai kimutatások, Hitéleti jelentések

I.4.d.1. = Veszprémi püspöki levéltár, Egyházmegyei építészeti hivatal iratai, Vegyes iratok, tervrajzok, I. sorozat

VSzMFp = Veszprémi Szent Mihály Főplébánia levéltára, Veszprém

HORVÁTH Gergely Krisztián (2016): „Megváltva”. Birtokok a veszprémi egyházmegyében az 1945. évi földosztást követően. In: *„Nehéz időkben dönteni kell”. A veszprémi püspökség a második világháború idején.* Szerk: Karlinszky Balázs – Varga Tibor László. Veszprém, 2016. 85–104. o.

KUMINETZ Géza (2012): *A boldoggá- és szenttéavatási eljárás kézikönyve.* Budapest, 2012.